

Nieuwe banden tu

Stad en platteland raken meer en meer met elkaar verweven. Niet alleen bestuurlijk en planologisch maar ook ecologisch, economisch en sociaal. Toch is niet iedereen zich van deze verwevenheid bewust. Op het oog loopt er nog steeds een scherpe grens tussen de bebouwde omgeving en het omringende platteland. Tegelijkertijd, werkend met bewoners en boeren, liggen er goede kansen om dit grens-denken te doorbreken en nieuwe - ook fysieke - verbindingen tussen stad en ommeland te leggen.

Sociale en ecologische projecten op het gebied van stad-plattelandsrelaties zijn niet nieuw. In diverse steden worden al vele jaren streekmarkten georganiseerd waarbij landbouwproducten uit de buurt worden verkocht, informatie wordt gegeven over

ontwikkelingen op het platteland en over ecologische productiewijzen. In diverse projecten heeft het opbouwwerk een stimulerende rol gespeeld. Zo heeft het opbouwwerk in Amsterdam Zuidoost al in 2003 wijkbewoners ondersteund die een

een impuls. De werkgelegenheid in de landbouw wordt gestimuleerd en agrariërs creëren rondom de stad een nieuw afzetgebied.

Vier invalshoeken

Zodra planologen, economen, beleidsmakers, boeren en burgers hun aandacht meer richten op het concreet verbeteren van de relaties tussen stad en ommeland verandert het perspectief. Het is belangrijk om de goede vragen te stellen en om productieve invalshoeken te kiezen. In *sociaal* opzicht zijn de volgende vragen van belang: wat zijn de rollen van diverse partijen zoals boeren, ondernemers en bewoners? Wat zijn de onderlinge relaties en belangen? Hoe vormt zich dat tot een verbindende community? Welke rol kunnen welzijnswerk en zorg hierbij spelen? Vanuit *ecologisch* perspectief kan nagegaan worden welke rol voedsel(transport) en gezondheid spelen. Hoe kan dit versterkt worden? Kunnen kringlopen korter worden? Kan educatie een rol spelen? Op *economisch* vlak draait het om het verkennen en benutten van de mogelijkheden om attractieve verdienmodellen te ontwikkelen. Welke middelen zijn in te zetten? Zijn er bijvoorbeeld netwerken van zzp'ers tussen stad en platteland? Wat zijn relevante ontwikkelingen waarop moet worden ingespeeld? Denk bijvoorbeeld aan de komst van nieuwe arbeidsmigranten uit bijvoorbeeld Polen en de versterkte oriëntatie van plattelandsbewoners op de stad. Naast de drie bovengenoemde componenten, ook wel de 3 P's - People, Planet en Profit - genoemd, is er een *fysieke* dimensie. Kort gezegd: op welke wijze kan de ruimtelijke kwaliteit van stad en platteland in onderlinge samenhang worden verbeterd?

Expertmeeting

Op een expertmeeting in april 2010 werden de ervaringen opgedaan in projecten in Arnhem-Schuytgraaf en de Eemlandhoeve bij de Amersfoortse wijk Vathorst tegen het licht gehouden. Schuytgraaf is een Vinexwijk in aanbouw die straks duizenden huishoudens een 'Arnhem in de Betuwe' biedt. In het project 'Boeren in de Buurt in Schuytgraaf' werden al in een vroeg stadium van de ontwikkeling van deze nieuwbouwwijk boeren en burgers met elkaar verbonden vanuit een duurzaamheidsperspectief. De Eemlandhoeve evolueerde van een lokale boerderij naar een plattelandsonderneming met een brede waaier van producten en activiteiten. De boerderij heeft het karakter van een dorpje, inclusief dorpsstraat en aanliggende gebouwen. De potstal voor de zoogkoeien is het middelpunt, met daaromheen vergaderruimtes, een winkel, kantoren, het landschapshuis, de zorgboerderij en andere ruimtes waarin wordt gewerkt, vergaderd en allerhande cursussen worden gegeven.

Experts met verschillende achtergronden leverden bijdragen. Vanuit de invalshoeken ecologie, economie, sociaal en fysiek werd stapsgewijs toegewerkt naar een praktische en meer integrale strategie. Richtinggevende ambitie is het versterken van de samenwerking tussen bewoners uit de wijk en boeren uit het omliggende platteland. Beide casussen werden uitgebreid onder de loep genomen en gezamenlijk bediscussieerd. De uitkomsten werden samengevat in een checklist en in de ruwe schets van een nieuw strategisch concept: de Groene Participatiemaatschappij. Het bijgaande artikel is een eerste neerslag van de bevindingen.

streekmarkt organiseerden. Ondernemers in de wijk en een aantal landbouw- en natuurorganisaties van het omringende platteland ondertekenden daartoe een intentieverklaring. Een ander voorbeeld is de jaarlijkse streekmarkt die onder de vlag 'Proeftuin Amsterdam' op het Stadionplein wordt georganiseerd. Het Milieucentrum Utrecht en Stichting Aarde namen in 2006 het initiatief om Utrechters zoveel mogelijk hun 'eigen boontjes te laten doppen'. In Rotterdam wordt met een project als 'Rotterdam Oogst' een aantal kleine marktplaatsen in de stad gerealiseerd. In Den Haag en Leiden ('Gezonde gronden') bestaan vergelijkbare initiatieven. Ook grote steden als Londen, Rome, Toronto, Chicago en Havana ontwikkelen beleid en voeren projecten uit op het vlak van duurzame voedselvoorziening. Achterliggend doel is vaak de regionalisering van de voedselketen. Hierdoor verkleint de afstand tussen producent en consument en krijgt de regionale economie

ssen boer en buurt

Aandacht voor stakeholders

Projecten, zoals die in Schuytgraaf (zie kader Expertmeeting), zijn in eerste instantie een reactie op het door het platteland gevoelde bedreiging. Men is bang voor grootschalige ingrepen als gevolg van de uitdijende stad. Tegelijkertijd zijn de nieuwe wijkbewoners zich vaak niet eens bewust van de bedrijfsprocessen die zich op enkele honderden meters van hun nieuwbouwwijk afspelen. Een al te defensieve reflex van betrokkenen, van gemeente tot individu, kan echter worden voorkomen. Door kennisoverdracht, communicatie en het stimuleren van participatie kan een gemeenschappelijk gevoel ontstaan, waardoor meer partijen zich medeverantwoordelijk gaan voelen en gaandeweg draagvlak ontstaat. Aandacht voor de motieven en belangen van alle mogelijk te betrekken en betrokken partijen is de sleutel tot succes. Het is cruciaal om alle belangrijke 'stakeholders' er van meet af aan bij te betrekken. Ontmoeting en uitnodiging tot participatie zijn onmisbare succesfactoren voor deze nieuwe vorm van samenlevingsopbouw. Prikkel bewoners om een actieve relatie met hun omgeving aan te gaan. Ga na wat jongeren ervan vinden. Communiceer erover: in netwerken, via wijkplatforms of via een (gezamenlijk) ontwikkelde kalender van activiteiten. Mooi zou zijn als de inrichting van de fysieke infrastructuur kan aansluiten op het scheppen van nieuwe mogelijkheden tot ontmoeting en participatie. Liggen bijvoorbeeld de fietspaden zodanig dat men eenvoudig naar het buitengebied kan?

Schaalvergroting in brede zin

Om werkbare economische formules te ontwikkelen, zijn visie, durf, onafhankelijkheid en creativiteit onmisbaar. Zoek de kansen en mogelijkheden voor het betrekken van (nieuwe) partijen. Zijn er mogelijkheden om arrangementen aan te bieden aan instellingen, overheden en dergelijke voor de afname van duurzame producten? Worden bedrijven in de gelegenheid gesteld om gestalte te geven aan hun maatschappelijke betrokkenheid? Zijn er ontwikkelingen in

beleid waar je op in kunt spelen? Maar denk ook aan minder voor de hand liggende partijen, zoals arbeidsmigranten of zzp'ers die een rol kunnen spelen of bijvoorbeeld een welzijnsorganisatie voor ouderen. Schaalvergroting lijkt tot successen te leiden. Niet alleen schaalvergroting in het verbreden van je bereik (niet alleen de wijk, maar ook daarbuiten), maar ook functioneel (een horecafunctie op je boerenbedrijf). Op de loer ligt echter belemmerende regelgeving. Vaak moet aan tal van vergunningen en voorwaarden worden voldaan om kansen mogelijk te maken. Er zijn niet altijd de (financiële) mogelijkheden om hier aan te voldoen. Bovendien zijn er soms planologische struikelblokken: bijvoorbeeld als de fietsroutes ver van het boerenbedrijf worden aangelegd, zal het niet eenvoudig zijn bezoekers aan te trekken. Vanuit de economische gedachte moet ook bedacht worden dat activiteiten niet altijd winstgevend hoeven te zijn. Er zijn ook andere vormen van waardecreatie, zoals het leveren van een bijdrage aan de sociale cohesie. Dit levert uiteindelijk ook meerwaarde (zichtbaarheid, bewijs van betrokkenheid, meer vertrouwen) op voor ondernemers. Denk meer in impact, in plaats van louter in rendement!

Aandacht voor het gebied

Voor bewoners, maar ook voor flora en fauna is een goede ontsluiting van en verbinding tussen stad en het omringende

land belangrijk. De zogenaamde ecologische verbindingzones kunnen oude en nieuwe natuur in de wijk verbinden met natuurelementen in het landelijk gebied. De oorspronkelijke natuur in de te bouwen wijk kan worden behouden en een rol spelen in de wijk en tussen wijk en omringend platteland spelen. Interessant is het om nieuwe ecologische elementen in een wijk en de oude landbouwstructuur op elkaar te betrekken zodat deze elkaar kunnen versterken. Hierbij kan worden samengewerkt met bewoners en boeren, zowel op particulier als op publiek terrein. Daarbij speelt toegankelijkheid een belangrijke rol. Naast letterlijke verbindingen zijn ook historische verbindingen interessant. Door educatie via historische verhalen en het stimuleren van beleving kunnen bewoners en betrokkenen meer betrokken raken bij hun gebied en zo ook mede-eigenaar worden. In projecten die opgezet zijn rond bijvoorbeeld de Pergolabedrijven zijn burgers actief en betrokken bij activiteiten die spelen op een boerenbedrijf. Dit kan variëren van een jaarabonnement op de zelf-pluk-tuin tot samen met de boer beslissen over het teeltplan, de prijsvorming, de boekhouding en de risico's van het bedrijf.

Verbetering ruimtelijke kwaliteit

Er is een duidelijke - historisch gegroeide - fysieke grens (sloten- en afwateringsstelsel, spoorbaan, snelweg, et cetera) tussen

de stad en het omringende platteland die voor een lange periode vastligt. Bij stadsuitbreiding, de bouw van nieuwe wijken en de ontwikkeling van economische bedrijvigheid moet meer rekening gehouden worden met de sociale, economische en ecologische dimensie. De ruimtelijke kwaliteit kan verbeterd worden door consequent dit integrale perspectief te hanteren en gelijktijdig te zoeken naar een vergroting van de participatie. Kernvraag is: hoe kan enerzijds het verschil tussen stad en platteland positief benut worden, terwijl anderzijds gezocht wordt naar een verantwoorde ruimtelijke verbinding?

Toekomststrategie

De inzet is om een meer structurele samenwerking tot stand te brengen tussen de

belangrijke partijen in een gebied. Hoe kun je de verschillende belangen en visies goed laten meewegen? De hier gepresenteerde checklist kan daarbij behulpzaam zijn. Als werkmodel en werktitel is het concept van de Groene Participatiemaatschappij ontwikkeld. Kern van de daarmee verbonden strategie is het samen met betrokkenen uit het gebied ontwikkelen van een gedeelde visie. De opdracht is: denk breder dan enkel de wijk of enkel het buitengebied. Om deze gezamenlijke visie van vlees en bloed te maken, is het noodzakelijk dat de betrokken partijen zich ook daadwerkelijk tot procesgenoot ontwikkelen. Intensieve samenwerking op alle fronten vanaf de start, is het motto.

Dit project is mede mogelijk gemaakt door (financiële) ondersteuning van de Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij; tevens mede initiator van dit project, / VSBfonds, Rabobank Arnhem e.o., Provincie Gelderland, Stichting Rijnstad, Gemeente Overbetuwe, GEM Schuytgraaf, MOVISIE, Dieben & Meyer Communicatie, wijkplatform Schuytgraaf en bewoners van en boeren rondom Schuytgraaf.

Literatuur

Wiel, H. van de (2007). Buurt de boer op. Markt verbindt stad en land. Groene Participatiemaatschappij helpt. MOVISIE, Utrecht.
Remmers, G.; Pijnenburg, B. (2009). Een welvarend platteland begint in de stad. Aanbevelingen van de Community of Practice 'Naar een nieuwe generatie stad-landrelaties'. Netwerk Platteland. <

Checklist: participatie tussen stad en platteland

Op grond van de pilots in Arnhem en de regio Amersfoort en van de uitkomsten van de werkconferentie is een eerste checklist opgesteld:

Economie

Schaalvergroting:

- Ondernemerschap als vereiste: lef en creativiteit.
- Denk groter dan enkel de wijk, durf aan te haken bij grotere initiatieven.

Nieuwe partijen en coalities:

- Denk buiten de bekende en bestaande kaders. Vraag je af wie kan hier een rol in spelen? Interessant daarbij zijn juist zzp'ers.
- Samen sta je sterk: vorm coalities om een gezamenlijk aanbod te doen in de vorm van uitdagende arrangementen.

Rendement > impact:

- Denk in meerwaarde en waardecreatie, niet alleen in geld.
- Ontwikkel een gezamenlijke visie waarin de verschillende peilers terug te vinden zijn.

Sociaal

Communicatie:

- Participatie in een zo vroeg mogelijk stadium.
- Sterke communicatie met alle partijen, met inspirerende PR (zichtbaar gemaakt in de activiteitenkalender).

Sociale verbindingen:

- Aandacht voor motieven en belangen van anderen.
- Bewoners actief een relatie met gebied en omwonenden op laten bouwen.

Ontmoeting en participatie:

- Betrek meerderde doelgroepen en geef hen een rol (voor jong en oud).
- Zorg voor natuurlijke ontmoetingsmogelijkheden (soms heel simpel: zoals goed geplaatste bankjes, fietsroutes).

Ecologie

Kringlopen:

- Maak kringlopen zichtbaar (afval, energie, voedsel).
- Probeer de stad te voorzien van producten van nabije platteland: schakelpunt de streekmarkt.

Ecologische verbindingzones:

- Ontsluiting tussen wijk en buitengebied.
- Groen in de wijk en bereikbaar groen in buitengebied. Antwoord ontwikkelen op de vraag welke rol bewoners en boeren hier zelf in kunnen spelen.

Waarden van het gebied:

- Historie van het gebied ten behoeve van betrokkenheid.
- Koppeling van educatie en beleving.

Groene Participatiemaatschappij

Een Groene Participatiemaatschappij richt zich op een wijk of stadsdeel en een regio grenzend aan de stad. Uitgangspunten zijn: kleinschaligheid, korte lijnen, ruimte voor zelforganisatie, vrijwillige inzet en eigen initiatief. De Groene Participatiemaatschappij wordt van onderop opgebouwd. Er is geen sprake van anonieme producent-consument relaties, er ontstaan nieuwe netwerken die zich bezighouden met de vraag wat stad en platteland elkaar te bieden hebben. Bij de organisatie van activiteiten werken burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en lokaal bestuur samen. Deze nieuwe verbindingen bevorderen de sociale samenhang. Een geslaagde activiteit fungeert vervolgens als motor voor nieuwe initiatieven. Het begrip participatiemaatschappij verwijst naar de inzet van 'durfkapitaal'. De deelnemers vormen een samenwerkingsverband waarbij ieder een bepaalde hoeveelheid kapitaal inzet. Dat kan geld zijn, maar ook tijd en kennis, passend bij de aard en capaciteit van deelnemers. De collectieve winst bestaat uit een toename van leefbaarheid en gezondheid in de stad en op het platteland.